


# Rus Araştırmalarında ve Çalışmalarında Oğuzların Kahramansı Efsanesi *Dedem Korkut Destanı*

Gülhanım Bihter YETKİN\* 

## ÖZ

Destan, içerisinde doğduğu cemiyetin üzerinde derin izler bırakan tarihi ve sosyal olayların yansımaları bulduğu ve çoğunlukla anonim olup manzum şeklindeki edebî eserlere verilen addır. Yiğitlik, cesaret, kahramanlık, vatan sevgisi, ölüm, dostluk gibi ulusları bir arada tutan ve onlara güç veren konuları ana tema edinen destanlar, tarihten günümüze üzerinde en fazla durulan ve hakkında pek çok incelemenin yürütüldüğü en eski edebiyat türlerinden biridir. Sayısız bilimsel araştırmanın ana malzemesi olan ve Orta çağ dönemi Türk halklarına ışık tutması açısından özel bir yere sahip olan Oğuzların kahramansı destanı *Dede Korkut Destanı* bunlardan başlıcasıdır. Rus kaynaklarındaki karşılığı ile *Dedem Korkut Destanı*, günümüz Azerbaycanlıların, Türklerin, Türkmenlerin ve Gagavuzların ataları olan Oğuzların kahramanlık türkülerinin ve masallarının sanatsal ve şiirsel bir hazinesidir. Bu çalışmada Dresden ve Vatikan olmak üzere iki nüsha şeklinde günümüze ulaşan ve Rus topraklarındaki inceleme alanı çok çeşitli ve zengin olan *Dedem Korkut Destanı* konusundaki kaynaklardan ve düzlemsel olmayan araştırmaların seyrinden bahsedilecektir. Böylelikle anayurda ek olarak Rus topraklarında da halen güncelliğini koruyan bu destan çalışmalarının kökenlerine inilerek anıta yönelik Rus doğu bilimcilerin bakış açıları ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

**Anahtar Kelimeler:** Destan, Oğuzlar, *Dedem Korkut Destanı*, Bartold.

## The Heroic Legend of the Oghuzs *The Book of Dede Korkut* in Russian Researchs and Studies

### ABSTRACT

Epic is the name given to literary works, mostly anonymous and in the form of verse, in which they find the reflection of historical and social events that left deep traces on the society in which they were born. The epics, which take the subjects such as valor, courage, heroism, patriotism, death, friendship, which hold the nations together and give them strength as the main theme, are one of the oldest literary genres that have been the most emphasized and many studies have been carried out from the past to the present. The heroic epic of the Oghuzs, *The Book of Dede Korkut*, which is the main material of numerous scientific researches and has a special place in terms of shedding light on Turkish societies in the medieval period, is the main one. *Dedem Korkut Epic*, with its equivalent in Russian sources, is an artistic and poetic treasure of the heroic folk songs and tales of the Oghuzs, who are the ancestors of today's Azerbaijanis, Turks, Turkmen and Gagauz. In this study, the course of non-planar studies on the *The Book of Dede Korkut*, which has survived in two copies, Dresden and Vatican, and whose field of study in Russian lands is very diverse and rich, will be discussed. In this way, it will be tried to reveal the perspectives of Russian orientalists on the epic by going down to the origins of these epic studies, which are still up-to-date in the Russian lands, in addition to the motherland.

**Keywords:** Epic, Oghuzs, *The Book of Dede Korkut*, Bartold.

### 1. Giriş

Güncel Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre destan, “Tarih öncesi tanrı, tanrıça, yarı tanrı ve kahramanlarla ilgili olağanüstü olayları konu alan şiir; bir kahramanlık hikâyesini veya bir olayı anlatan, koşma biçiminde, ölçüsü on bir hece olan halk şiiri” anlamlarına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2019, s. 641). Şair, folklor araştırmacısı, akademisyen ve yazar Şükrü Elçin, söz konusu yazın türünün destan sözcüğünden önce çeşitli şekillerde adlandırıldığını ileri sürer. *Türk Dilinde “Destan” Kelimesi ve Mefhumu* adlı makalesinde yakın Türk lehçelerinde destan yerine kullanılan örnekler yer verir. Örneğin Yakut Türklerinin manzum kahramanlık şiirlerine ya da kahramanların hayat öykülerine “olongo”, “olongo” adını verdiklerini, Türk dilinde çok yaygın bir isim olan “sab” ve “saw” sözcüklerinin bazı boylarda “söz, nutuk, haber, salık, mektup, risale, atalar sözü, kıssa, hikâye, tarihi olaylar” anlamına geldiğini anlatır. Buna ek olarak Kumancada, Kırım lehçesinde, Çağatay edebî dilinde ve Kur’an çevirilerinde “irtegi” sözünün “hikâye, kıssa, destan, eski söz” anlamlarıyla ele alındığını, Kırgız Türklerinde ise kahramanlık destanına “comok” ve destanı anlatana “comokcu” adı verildiğini açıklar (Elçin, 1968, s. 158-159).

Destan, İslamiyet’in kabulünün ardından “efsane, mesel, hikâyet-i güzeflteğân” demek olan Farsça kökenli “dâstân” sözcüğüne ses ve anlam bakımından gerçekleştirilen değişiklikle Türkçeye girer (Oğuz,

\* Arş. Gör. Dr., Ordu Üniversitesi, gulhanimbihter yetkin@odu.edu.tr

Makalenin Gönderim Tarihi: 19.04.2022; Makalenin Kabul Tarihi: 26.07.2022

2004, s. 5). Destanın Türk dünyasında yer edinmesinde İran ile Türk devletleri arasındaki tarihsel etkileşimin payı büyüktür. Destanlarıyla zengin bir edebiyata sahip olan İran, İslam dünyasına dahil olduğu zamandan itibaren yalnızca diğer Müslüman uluslara kendi destanlarını tanıtmakla kalmaz aynı zamanda kendisine özgü tarihini ve kültürünü de onlara gösterme imkânı bulur. Nitekim Zalođlu Rüstem gibi pek çok destan kahramanı hem Araplar hem de Türkler arasında benimsenerek rağbet görür. Aynı zamanda özellikle Türkler arasında Keykâvus, Keyhusrev gibi destanlaştırılan İran şahlarının adları Türk hükümdarları tarafından kullanılır. İran destanlarının Türk kültürüne bu derece güçlü bir şekilde nüfuz etmesinde iki milletin komşu olmalarının ve pek çok bölgede bir arada yaşamalarının etkisi büyüktür. Buna ek olarak kimi zaman iki devlet arasında baş gösteren savaşların her iki millette de yeni destanları doğurduğu görülmektedir (Yazıcı, 1994, s. 205). Aşık edebiyatında ve musikisinde bir şiir biçiminin de adı olan destan sözcüğünün Batı terminolojisindeki karşılığı, Yunancada şairlerin saz eşliğinde söyledikleri şiirleri için kullanılan *epos*'tan türetilen *épopée (epopoeia)*'dir. Aynı zamanda destan, "hikâye, masal, sergüzeşt, manzum, vak'a, tarih, roman ve hayvan masalı (fabl)" gibi anlamların karşılığı olarak da kullanılmaktadır (Yetiř, 1994, s. 202).

Destanlar, özellikleri gereği ilerinde sıra dışı ve olağanüstü unsurlar barındırırlar. Bunun yanı sıra halklar üzerinde iz bırakmış tarihi ya da doğall olaylarla birlikte geçtiği coğrafyanın özellikleri konusunda da bilgiler verirler. Zira ulusların yaşadığı bölgenin onların yaşam şekilleri ve kültürleri üzerinde geniş çaplı bir etkisi olduğu açıktır (Buldur & Meydan & Güngör, 2016, s. 926). İnsanları yakından ilgilendiren neredeyse her olay destanların konusu olabilir. Genel anlamda yaratılış, halkların benliğinde sarsıcı bir tesire yol açan savaşlar, bir kişi ya da ulusun kahramanlığı ve tabii afetler, hikâye eklenen öğüt, fıkra, masal ve efsanevi nitelikli biyografik bilgilerle zenginleştirilerek yoğunlukla anlatım temelli manzumeler biçiminde destana dönüştürülür (Yetiř, 1994, s. 202). Orta Asya'da gerçekleştirilen arkeolojik incelemeler neticesinde elde edilen bulgulara göre, Türklerde destanların kökeninin MÖ XII. yüzyıla kadar dayandığı sonucuna varılır. Bu noktadan hareketle edebiyat tarihçileri Türk edebiyatını destanla başlatırlar (Yakıcı, 2003, s. 412). Türk edebiyatında destan sözcüğünü ilk olarak XIX. yüzyılın sonu ile XX. yüzyılın başlarından itibaren Rıza Nur, M. Fuad Köprülü ve Zeki Velidi Togan gibi Türkologlar, bu alandaki çalışmalarında *légende* (efsane) ya da *épopée* olarak kullanırlar. Böylelikle destan kavramı yeni bir nitelik kazanarak Türklerin İslamiyet'e geçişinden önceki tarih, dil ve edebiyatının ele alınmasında öncül bir çıkış noktası haline gelir. Edebiyat araştırmacılarına göre destanda yer alması gereken başat ögeler, münferit, toplu, kahramanca ve gerçeği andırmasının yanı sıra olağanüstümlüklerle dolu bir olay ile cemiyetin dikkatini üzerinde toplayan bir kişiliktir. Aynı zamanda destanda ikincil karakterin de belirgin olması, metnin mutlaka şiirsel bir anlatım özelliğine sahip olması ve asıl konunun anlatıldığı kısımların yanında çeşitli temalarla bir bitiş kısmı da içermesi gerekmektedir. Buna ek olarak destanın dili, hayal gücü ve nazımı kuvvetli, duyguları üst düzeyde, bir bütün şeklinde ve içten bir biçimde döneminin sosyal ruhunu yansıtabilmelidir (Yetiř, 1994, s. 202). Oğuz'a göre, bir destanın ortaya çıkabilmesi için içerisindeki halkın "destan devri" şeklinde adlandırılabilcek bir dönemde yaşıyor olması gerekmektedir. Nitekim bu, mitolojik unsurların cemiyet hayatında etkisini baskın bir şekilde sürdürdüğu, "alt tipi"nin sosyal yaşamı yönlendirdiği bir dönemdir (Oğuz, 2004, s. 7). Yazıya geçirilen ve en çok tanınan Türk destanlarını iki gruba ayırmak mümkündür. Bunlardan ilki, Türklerin Müslümanlığa geçişinden önceki Türk destanlarıdır: Alp Er Tonga Destanı, Oğuz Kađan Destanı, Bozkurt Destanı, Ergine-kun Destanı ve Uygur Destanı. İkincisi ise İslami Türk Destanlarıdır: Saltuk Buđra Han Destanı, Manas Destanı, Cengiz Han Destanı, Témür ve Edige Destanları, Battalgazi Destanı vb. Bunlar içerisinde hem İslamiyet öncesi hem de İslami ögeleri bünyesinde barındırması açısından Oğuzların kahramansı destanı *Dede Korkut* ayrı bir değere sahiptir. Bu nedenle daima anayurt Türkologlarının ilgi odağında yer alan destan<sup>1</sup>, aynı zamanda diğer ülkelerin Türkoloji

<sup>1</sup> En güncel çalışmalardan biri olan 2021 yılında Fikret Türkmen ve Gürol Pehlivan tarafından yayımlanan *Korkut Bitiğ-Dünyada Dede Korkut Araştırmaları* adlı çalışma önemli bir yere sahiptir. Ötügen Neşriyat yayınevinden Göktürk Ömer akır editörlüğünde basılan bu eser, 1930-2017 yılları arasında dünyanın çeşitli ülkelerinde Rusça, İtalyanca, İngilizce, Fransızca, Farsça, Sıra, ince ve Korece dillerinde yayımlanarak Dede Korkut konusundaki 20 farklı çalışmanın ve incelemenin Türkçeye olan geirilerini sunmaktadır (Özdamar, 2021) (Ayrıntılı bilgi için bkz: Türkmen, F. & Pehlivan, G. (haz.) (2021). *Korkut Bitiğ-Dünyada Dede Korkut Araştırmaları*, İstanbul: Ötügen Neşriyat.

alanındaki çalışmalarında da önemli bir yer kaplar. Bunlar içerisinde Rusya, *Dede Korkut Destanı*'na araştırmalarında geniş ölçüde yönelen ülkelerden başlıcasıdır.

## 2. Rus Kaynaklarına Göre *Dedem Korkut Destanı*

Tarihte erken Orta ağ dünyasının güçlü halklarından biri olarak Oğuzlardan bahsedilir. MS VI-XI. yüzyıllarda Oğuzlar (ya da Bizans kaynaklarında geçtiği üzere Uzlar), toprakları Çin'den Karadeniz'e kadar uzanan büyük bir imparatorluk kurarlar. XI. yüzyılda yaşamış Kâşgarlı Mahmud, *Divan (Duban)* adlı önemli eserinde Oğuzların bütün Türk halklarının ataları olduğunu ileri sürer. Kültegin ve Tunyukuk (VI-VIII. yüzyıllar) onuruna yapılan anıtlarda "tokuz-oğuz" (Dokuz Oğuzlar, dokuz Oğuz aşiret birliği), "Oğuz bodun" (Oğuz halkı) veya sadece "Oğuz" boylarına rastlanır. Bu dönemde Oğuzların Türk Kağanlığının en kalabalık halkı olduğuna inanılır. Rus ve Sovyet doğu bilimci ve tarihçi V. V. Bartold, Alman asıllı Rus doğu bilimci ve Türkolog V. V. Radlov'un görüşlerine dayanarak Türklerin VI-VIII. yüzyıllarda Oğuz boylarına ait olduklarını, Orhun Türkleri ile Oğuzların bir ve aynı halk olduğu yönündeki düşünceyi destekler. VIII-XI. yüzyıllarda Oğuzlar üç kısma ayrılır. Bir kısım (gelecekteki Türkmenler) Seyhun nehrinin alt kısımlarına, yani Priaralye bölgesine yerleşir. Diğer kısım olan Kafkasya'nın güneyinden geçen ve kısmen buraya yerleşen Selçuklular, Küçük Asya'ya konumlanırlar. Daha sonra Doğu Türkistan'ından Mısır'a ve Bizans İmparatorluğu sınırlarına kadar bütün ülkeleri fethederler. Üçüncü kısım ise Ural ve İdil nehirlerini geçerek Doğu Avrupa'yı işgal eder ve ardından eski Kıpçaklar ve diğer halklarla birleşir. XI. yüzyıldan itibaren Oğuzlar, Türkmenler olarak anılırlar. Türkmenler, Türkiye, Azerbaycan, İran, Irak ve Türkmenistan halklarından oluşur. Selçuklu, Osmanlı ve Safevi devletleri Oğuzlar tarafından kurulur (Халилов, 2015, s. 78). Oğuzlar, birleşimleri gereği dilleri açısından da yeknesak değillerdir. Zira bu görüşü, pek çok Arap tarihçi de desteklemektedir. X-XI. yüzyıllarda Oğuz dili, Kâşgarlı Mahmud'un incelemelerinde belirttiği bir dizi fonetik, dil yapısı ve kelime hazinesi göstergelerinden yola çıkarak Kıpçak diline yakındır (Аникеева, 2015, s. 114). Oğuzların şanlı tarihsel yolculuğu ve nitelikleri, kendilerine özgü folklorlarında canlı bir şekilde yansımasını bulur. Özellikle tek yazılı anıtları olan ve Rus kaynaklarındaki karşılığıyla *Dedem Korkut Kitabı (Книга моего дѣда Коркута (Кумабу дѣдэм Коркум))*, söz konusu halkın bu yolculuğunu kayıt altına alan önemli bir kaynaktır (Халилов, 2015, s. 78).

Oğuzların kahramansı destanı *Dedem Korkut Kitabı*, günümüz Azerbaycanlıların, Türklerin, Türkmenlerin ve Gagavuzların ataları olan Oğuzların kahramanlık türkülerinin ve masallarının sanatsal ve şiirsel bir hazinesidir. Destanda diğer dünya halklarının destanlarında olduğu gibi üst düzey manevi değerler, hümanizm, adalet, vatanseverlik ve kahramanlık fikirleri yankılanır. Bilimsel veriler, epik geleneklerin karşılıklı etkileşimini kabul ederken, epik kültürler arasındaki genetik bağlantıyı, kod sürekliliğini ve tipolojik benzerlikleri de doğrulamaktadır. Nitekim ağdaş dönem araştırmacıları da VII. yüzyıla kadar var olan dilin, tarihi-coğrafik gerçeklerin, etnopsikolojik belleğin Oğuz destanına geniş ölçüde yansıdığı konusunda hemfikirlerdir. Destanda eski Oğuzların ailevi-gündelik hayatları, hukuki ve ahlaki kuralları, askerî sanatları ve yönetim biçimleri, devlet, baba barınağı ve ana ocağının korunması adına yabancı işgalcilere karşı kahramanca mücadeleleri tarihsel ve sanatsal bir şekilde gözler önüne serilir. Destanda geçen "Oğuzlar", eski çağlarda ve Orta ağın başlarında Azerbaycan topraklarında yaşamış olan Türklerdir. Destan şarkılarındaki yer adlarının çoğu, Kafkasya'da ve doğrudan Azerbaycan'daki yerleşim noktalarının ve coğrafi bölgelerin idari adlarıdır. Eserde ön plana çıkan günlük hayatta ve ahlaki değerlerde Şamanizm'in açıkça somut yankıları hissedilirken; Türk yaşam tarzının gelenekleri, ışık, su, kuş, ağaç, silah, at ve kurt kültü gibi antropomorfik imgeler, *bozlam (kükreme)*, *uluşmag (uluma)* gibi fiiller, Dirse, Alp Aruz kişi adları, Türklerin antik çağına tanıklık eder. Destan, çok sayıda etnik, toponomik ayrıntı içerir, bu da eski destanın orijinal biçiminin Azerbaycan Türkleri arasından çıkabileceğini bir kez daha düşündürür. Bu fikri, XVII. yüzyılda Evliya elebi'nin kendisinin ifadesiyle bizzat Korkut Ata'nın Derbent'teki mezarını ziyaret ettiğini söylediğine dair bir rivayet de desteklemektedir (Халилов, 2016, s. 320-324).

Orta ağın önemli bir kaynağı olan *Dedem Korkut Kitabı*, Oğuz boylarının dilinde kaleme alınır ve günümüze kadar Dresden ve Vatikan olmak üzere iki farklı el yazması ile ulaşır. İlki, 1815 yılında on iki hikâyeden oluşun el yazmasından sekizini yayımlayan Alman doğubilimci H. Diez tarafından Dresden kütüphanesinde keşfedilir. 1859'da yine bir başka Alman doğubilimci T. Nöldeke el yazmasının bir nüshasını çıkarak Almanca'ya tercümesini hazırlar ancak eserini tamamlayamaz. Elindeki malzemelerini

Rus doğu bilimci V. V. Bardolt'a devreder. Bardolt, 1894-1904 yılları arasında efsanelerden dördünü yayımlayabilirken, 1922 yılında ise eserin tamamının Rusça çevirisini bitirir. Ancak bu çalışmanın okuyucu ile buluşması ancak 1950 yılında Azerbaycan SSC İlimler Akademisi yayınıyla gerçekleşir (Аниќеева, 2015, s. 114). Vatikan nüshası tam değilken, on iki destandan sadece altısını içerir; Dresden elyazması ise tamdır ve ayrıca bu destanın tanınmış araştırmacılarından M. Ergin'in ifade ettiği gibi, "okuma-yazma ve imla açısından Dresden el yazması iyi bir kopyadır" (Бекілоб, 2002, s. 292).

*Dedem Korkut Kitabı*, toplamda bir giriş ve her biri bağımsız bir olay örgüsü olan on iki masaldan (şarkıdan) oluşur. Bu masallar, kimi zaman ortak karakterlerle birbirine bağlanır. Destandaki masallar, *Dedem Korkut Kitabı* olarak ortak bir isim altında birleştirilir çünkü Dede Korkut, bu masalların yazarıymış gibi ön plana çıkar. Ancak analiz esnasında bu masalların farklı ozanlardan (aşıklardan) söylendiğini ve farklı zamanlarda meydana geldiğini anlamak mümkündür (Кафарова, 2019, s. 306). *Dedem Korkut Kitabı*, bir kahramanlık destanı örneğidir. Bu bağlamda, kahramanın yaşamının tasviri ve faaliyetleri destanda önemli bir yer kaplar. Kahramanın ana meşguliyeti, vatanının ve halkının savunmasıdır. Daima askerî işlerle uğraşır. Destanda geleneksel olarak kahramanın doğumu ve büyüme evreleri betimlenir. Kahraman, yaşlı ebeveynlerden doğar, uzun süredir beklenen bir bebektir. Babası, kabul töreni esnasında çocuğu bir diğer ifadeyle mirasçısı olmadığı için küçük düşürülmüştür. Döndüğünde karısıyla istişare eder, kurban keser ve Allah'a dua eder. Destan metninde çok kez tek tek veya büyük bir grup halinde namaz kılma tasvirine yer verilir. Dirse Han Oğlu Boğaç Han da benzer bir törenle dünyaya gelir. Bamsı Beyrek'in doğumunun tarifinde de bu motif bulunur. Çoğu durumda baba oğluna askerî işleri öğretir. Bu nedenle oğul için babasının otoritesi çok üst seviyededir. Metinde kahramanın düşmanla yaptığı savaşların birçok ayrıntılı tasviri bulunur. Kahraman, çok cesur ve korkusuzdur. Kahraman, tek başına kısa sürede çok sayıda düşmanı yener. Destanda erkek kahramanların yanı sıra pek çok kadın kahraman imgesine de rastlanır: Burla Hatun, Banu eek, Selcen Hatun. Onlara aynı zamanda hizmet ve yardım eden kahraman genç kızlar vardır. Destanın kahramanı da müstakbel karısını okçuluk, at yarışı ve dövüş sanatlarında yener. *Dedem Korkut Kitabı* destanında İslam'ın Türk halkları arasında yayılma dönemi yansıtılır. Bu bağlamda metinde Tengri ismiyle birlikte Allah ve Hz. Muhammed'den de söz edilir. Kötü ruhlar içerisinde başlıcası olarak şeytan anılır. Kahraman Oğuz gökten iner. Gökyüzünün Kızı ve Yeryüzünün Kızı olmak üzere iki karısı vardır. Oğuz'un ilk eşi Güneşi, Ayı, Yıldızları; ikinci eşi ise Gökyüzünü, Dağları ve Denizi doğurur. Bütün bu farklılıklar, ozan, şaman, İslam'ın fikirlerini yayan ve onlara bağlı kalan kişi olan Korkut Ata'da birleşir. Kahraman bir zafer kazandıktan sonra Korkut gelir ve onun hakkında bir şarkı besteler. Diğer baksılar ondan ilahi söyleme sanatını, yeni şarkıların metinlerini öğrenirler. Destanda, baksı sanatına yönelik çok fazla saygı ifadesi vardır. Destanın ön sözünde Dede Korkut imgesinin ayrıntılı bir açıklaması verilir (Софронова & Сорокина, 2016, s. 59-61). Bu destanda her olayın ve hikâyenin sonunda baş ve anahtar karakter olan Dede Korkut, algısı kopuz ile gelir ve final şarkısıyla sahneye çıkar. Dede Korkut, Oğuzlara, gelecek nesillere neyin iyi neyin kötü olduğunu anlatan bir aksakaldır. Bu karakter, birçok Türk halkı için ortaktır. Bilim adamları, "Kazak mitolojisinde Korkut'un, ilk şaman, şamanların ve ozanların hamisi, telli çalgı kopuzun mucidi" olduğunu iddia ederler. İslamiyet'in kabulüne kadar Korkut, ölümsüz görünen Burkut Ata imgesine yakın (Şamanizm ile bağlantısına gönderme yapılabilir) bir İlahdır (Лиянна, 2021, s. 30). Araştırmacı D. Ya. Basilov'un bahsi geçen karaktere yönelik araştırmalarında Burkut Ata'nın ölümsüz, geleceği tahmin etme yeteneğine sahip olduğu, Yüce Olan ile bir diyaloga girerek ona çocukları olmayan kadınlara evlat, hasta ve sakatlara şifa vermesi için dua ettiği belirtilir (Басілоб, t. y.). Olay örgüsü ilerledikçe Korkut'un aynı zamanda bir ozan, kahramanlara isim veren yaşlı bir adam, bir çöpçatan, zor zamanlarda öğüt veren bir bilge ve İslam akidesine bağlı olduğu ortaya çıkar. Korkut, genç erkekleri erginleşme ayininden geçiren bir aksakaldır. Ona ait olan şeyler mukaddestir. Orta Asya topraklarında yaşayan Türk halklarının folklorunda, Dede Korkut'un kendisinden çıktığı iddia edilen pek çok toponimik, tarihi efsane ve atasözü vardır. İçerisindeki imge sistemi son derece zengin olan *Dedem Korkut Kitabı*nda Türk Orta ağ toplumunun sosyal, kültürel, siyasi ilişkilerini yansıtan tipik örnekleri sunulur. Nitekim destandaki bu imgelerin incelenmesi, Türk halkının yaşamını, gündelik hayat biçimini, komşu halklarla olan ilişkisini tanımayı mümkün kılar. Aynı zamanda eserdeki bu imgeler, diğer Türk halklarının destanlarıyla çoğu zaman ortak noktada buluşur (Софронова & Сорокина, 2016, s. 59-61).

Kitapta feodal ilişkiler çağında halkın ekonomik ve askerî yaşamının, gelenek ve göreneklerinin, düşüncelerinin ve özlemlerinin tabloları yansıtılır. Ancak bu, tarihsel bir eser olmaktan ziyade kelimenin tam anlamıyla şiirsel, edebi yapısında en zengin halk sanatıyla yakından bağlantılı bir eserdir. *Dedem Korkut Kitabı*, destansı epik anıtların pek çoğu gibi, secili nesir ile kaleme alınır, aralarına büyük bir çoğunluğunun lirik nitelikte olduğu şiirsel parçalar serpiştirilir. Destanın dili, leksik kompozisyon açısından zengindir, hikaye anlatıcıları dilin bütün inceliklerini belirgin bir şekilde hissederler. Ozanların şiirsel yetenekleri de st seviyededir. Eser, kahramanca bir ruhta kaleme alınır. Destan, Oğuz Türklerinin geleneklerini, kültürünü, etnografik tarihini içeren zengin bir anlatıma sahiptir. Eserde anne imgesi önemli bir yer kaplar. Atasözleri ve deyimler açısından da son derece verimli bir eser olan kitap, Oğuz halkının kudretini yansıtan ve gelecek nesillere aktaran değerli bir kaynaktır (рамбердиева, 2019, s. 11).

### 3. Rus Araştırmalarında *Dedem Korkut Destanı* alışmaları

Oğuz Türklerinin önde gelen yazılı anıtı olan *Dedem Korkut Destanı*, yalnızca eski Türk halklarının etnokültürel folklorunun ve ulusal mantalitesinin oluşumundaki önemli rolüyle ön plana çıkmakla kalmaz aynı zamanda destanın dilsel özelliklerine yönelik araştırmalara çeşitli yönlerden yeni bir ivme kazandırır. Ancak daha da önemlisi bu eser, içerisindeki kahramanlık temalı konularında ve anıtsal nitelikteki şahsiyetlerinde cisimleşen olağanüstü bir sanatsal yapıt olması, halk hikâye anlatıcılarının, antik destan geleneğinin yaratıcılarının ve koruyucularının en st düzeydeki yeteneğini yansıtmayı açısından önemli bir yere sahiptir. *Dedem Korkut Destanı*, dünyanın birçok diline çevrilir ve bu dillerin araştırmalarında hakkında pek çok literatür bulunur (Алиева, 2014, s. 349-350).

*Dedem Korkut Destanı*'nin ortaya çıkmasından sonra, yüzyıllar boyunca birçok devlet yıkılır, yenileri kurulur ancak destanda ortaya konan Oğuz halkının düşünce tarzı ve gelenekleri değişmez. Oğuzların kahramansı bu destanın toplumsal yaşamda güncelliğini korumasında Alman doğu bilimcilerin rolü büyük olur. 1815 yılında H. Diez, destanın çevirisiyle ve içeriğini anlamayla uğraşmaya başlar, 1859 yılından itibaren de eserin inceleme çalışmalarına T. Nöldeke katılır (Атаханова, 2021, s. 222-224). Alman bilim adamı W. Ruben, dünya halklarının folklor örneklerini araştırırken, içerisindeki benzer ve paralel motifleri ortaya çıkarır. 1944 yılında Helsinki'de "*Kitab-ı Dede Korkut'un 12 Destanı*" ve *25 Tepeliğiz Hikyesi (12 skazaniy "Kumabu Dede Goręyda" u 25 novesteı o Tenezeze)* başlıklı bir eser yayımlar. 1958 yılında Alman bilgin J. Tain, destanı yayına hazırlar ve ilk defa eser, Almanca bu dönemde yayımlanır. Destanın Almanca baskılarını inceleyen F. Mustafayeva, Alman bilim adamları F. Babinger, V. Gelving, O. Gaxer'in de *Dedem Korkut Destanı*'ni ele aldığını belirtir. 1950'de İtalyan araştırmacı E. Rossi, Vatikan kütüphanesinde, ilkinden farklı olarak bir n szn ve altı efsanenin yer aldığını destanın el yazmasının ikinci nüshasını bulur. Rossi, keşfedilen nüshayı ilkiyle karşılaştırır ve bunun sonucunda 1952'de Roma'da İtalyanca tercümesiyle *Dedem Korkut Kitabı*'ni yayımlar. 1972 yılında destan, İngilizce basılır (Джафарова & Джаббарлы, 2015, s. 34-36). Bütün bu süreç boyunca destanın incelenmesi çalışmalarına Türk bilim adamlarının, tarihçilerin, filologların ve kültür bilimcilerin katkısı büyük olur. Abdulkadir İnan, Ali Rıza Yalman, Fuad Köprülü, Pertev Naili Boratav bunlardan bazılarıdır. Söz konusu bilim insanları, kendi geçmişlerinin ulusal mirası olarak destana özel bir ilgi ayırırlar. Eserin orijinali ilk kez 1916 yılında Arap alfabesiyle Kilisli Muallim Rifat tarafından İstanbul'da basılır. 1938 yılında Orhan şaik Gökyay, Arap alfabesini Trkleştirerek yeniden yayımlar. Bu eserin içerisinde dönemin Türk bilim insanları tarafından ortaya atılan Oğuz destanına yönelik bütün bilgilere yer veren geniş bir n söz bulunur (Жирмунский, 1962b, s. 133). 1990 yılında *Dedem Korkut Destanı*, Aşkabat'ta Türkmence, 1986 yılında ise Kazak dilinde Almatı şehrinde yayımlanır (Атаханова, 2021, s. 222-224).

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren destan, Rus araştırmacıların ilgi odağı haline gelir. Bu süreci, söz konusu dönemde destan üzerinde araştırma yapan ancak eserin diliyle ilgili zorluklar yaşaması nedeniyle yayımlamaktan vazgeçen Alman bilim insanı Nöldeke'nin elindeki materyali eğitime devam etmek için Strasbourg'a gelerek Strasbourg niversitesi'nde onun verdiği derslere katılan önemli Rus Doğu bilimcisi ve akademisyen Vasiliy Vladimiroviç Bartold'a teslim etmesi başlatır. Bu doğrultuda destanın Rus topraklarında bilimsel açıdan kapsamlı incelemelerinin başlangıcı, Bartold tarafından atılır. Bartold'un ve ilerleyen süreçte rencilerinin çalışmaları, destanın tarihsel ve folklorik açıdan yorumu için sağlam bir bilimsel temel oluşturur. 1890'ların başında Bartold'un *Dedem Korkut Destanı*'na karşı ilgisi, bilim adamını

neredeysse bütün hayatı boyunca bırakmaz (Алиева, 2014, s. 349-350). Bartold, destanı daha derinden inceleyebilmek için Orta Asya ve Kafkasya'ya bilimsel keşif gezileri yapar. Bunun sonucunda da 1930 yılında yayımlanan *Türk Destanı ve Kafkas (Турецкий эпос и кавказ)* adlı eseri çıkar (Джафарова & Джаббарлы, 2015, s. 34-36). Bu alışmasında Bartold, henüz başladığı destan çevirisinin hiçbir Avrupa devleti tarafından o zamana dek yapılmadığını ve destan hakkında ayrıntılı açıklama ve analiz sağlayan hiçbir makalenin de olmadığını dile getirir. Bu nedenle de destanın bazı yerlerinde düzenlemeler ve eklemeler yapabileceğine yönelik de ifadelerde bulunur (Бартольд, 1962, s. 109-110). Çok geçmeden başladığı destanın çevirisi, o dönemdeki destan incelemelerindeki boşlukları belirli bir ölçüde doldurur. Bartold, *Dedem Korkut Destanı'nın* Dresden nüshasına *Orta ağ Türkmen Destanı (Средневековый туркменский эпос)* adını verir. Oğuz kelimesinin anlamını yazar, "Oğuz, Türkmen halkının eski adıdır" diyerek açıklar. Nitekim akademisyen Ye. M. Meletinskiy de *Oğuz Destanı Kitab-ı Dedem Korkut (Огузский эпос Книга-и дедэм Коркут)* adlı makalesinde Azerbaycanlıları ve İslam'ı kabul eden Türkleri "Türkmen" olarak adlandırarak Bartold ile hemfikir olur. Bartold, standa iki zamanın paralel kullanımına dikkat çeker: "Oğuz ağı" ve modern dönem. "Oğuz ağı", destan kahramanlarının içinde yaşadığı uzak geçmişe, İslam'ın ilk yüzyılına kadar olan sürece verilen isimdir. Masal kahramanları, yazlık meralarda yaşayan ve göçebe ya da yarı göçebe bir hayat tarzı sürdüren ozanların ağdaşlarıdır. Vatikan el yazmasının yazarlarının notlarına göre destan, XVI. yüzyılın sonlarından itibaren önce Kahire'de (1591), ardından da Kudüs'te (1615-1616) bulunmuştur. E. Rossi'ye göre buradan el yazmasının XVI. yüzyılın ortalarına atfedilebileceği sonucu çıkar. Ancak bu tarihler, kitabın tam olarak ne zaman yazıldığına dair net bir sonuç vermez. Bartold, destanın yazılış zamanını XV. yüzyılın ilk dönemine dayandırır ancak aynı zamanda "bazı efsanelerin olay örgülerinin elbette çok daha eski olabileceğini" de dile getirir. Bartold'un işaret ettiği gibi *Dedem Korkut Destanı* şeklinde kaydedilen Oğuz destanı efsaneleri, Kafkasyanın güneyi tarihi ve coğrafyası ile yakından bağlantılıdır (Алиева, 2014, s. 349-351). Çeviri sürecinde Bartold, hem el yazmasındaki belirsizlikler hem de anlamına başka kaynaklar incelenerek ulaşılması gereken arkaik kelimelerle uğraşmak zorunda kalır. Geniş bir ön söze sahip kitabın çevirisinin tamamı, Bartold tarafından 1922 yılında A. Gorki'nin yönetimindeki *Vsemirnaya Literatura* yayınevi için basıma hazırlanır ancak kurumun kapanması nedeniyle eviri, Bartold hayattayken yayımlanamaz (Жирмунский, 1962b, s. 132).

Bartold'un başlattığı çalışma, kültür alanında destanı temele alan geniş çaplı araştırmaların yürütülmesi için gerekli zemini oluşturur. Zira Bartold da bu çevirisinin en sonuncu çalışma olmayacağını, hem yeni materyallerin keşfi hem de eskilerin daha kapsamlı bir şekilde incelenmesi sonucu Türk araştırmalarının artık daha hızlı ilerlemesi nedeniyle bilim insanlarının böyleleri istisnai öneme sahip anıta birden fazla kez geri döneceklerini dile getirir. Aynı zamanda mevcut çevirinin modasının geçmiş kabul edileceğini ve yüz yıldan daha kısa bir süre içinde yenisiyle değiştirileceğini umduğunu da ekler. Nitekim bilim insanının öngördüğü gibi çok geçmeden destan konusunda yeni araştırmalar belirir. Azerbaycanlı bilim adamı M. G. Tahmasib, Bartold'un bu çevirisinde destanın bütününün içeriğini etkilemese de yer yer hatalar olduğunu dile getirir. Tahmasib bir diğer destan âlimi G. Araslı ile birlikte 1939 yılından itibaren Bartold'un çevirisini düzenleyerek yeniden yayına hazırlar. Ancak söz konusu bilim insanları, Bartold'dan farklı bir yorum alan bu destan çalışmalarında üç yüzün üzerinde yerde açıklamalar yaparlar. En nihayetinde destan, ilk kez 1950 yılında geniş çaplı açıklamalar ve düzeltmeler eşliğinde Bakü'de basılır (Кафарова, 2019, s. 307-309). Ancak bu destan çalışması, beklenen geniş ölçüdeki yankıyı uyandırmada başarılı olmaz.

İlerleyen süreçte *Edebiyat Anıtları (Литературные памятники)* adlı seri içerisinde Bartold'un çevirisiyle *Dedem Korkut Destanı'nı* yayımlama fikri, SSCB Bilimler Akademisi sorumlu üyesi ve aynı zamanda Bartold'un en yakın öğrencisi Profesör A. Yu Yakubovskiy'den çıkar. Bu süreçte Bartold'un evirisi, Dresden ve Vatikan nüshaları ile O. ř. Gökyay tarafından bastırılan Latin harfli metin ve M. Ergin tarafından yayımlanan Latinize edilmiş metin ile karşılaştırılır (Алиева, 2014, s. 349-350). Yakubovskiy, bu basıma tarihsel bir yorum katılması fikrini önerir. Bu amaçla filoloji ve kültür alanlarından kişileri çalışmada yer almaları için davet eder. Ancak bilim insanı hayattayken bu planını gerçekleştirebilme imkânı bulamaz (Жирмунский, 1962b, s. 7). Yakubovskiy, bir diğer makalesi *Orta ağ'ın Başlarında Türkmen Toplumunun İncelenmesinde Kitab-ı Korkut ve Öneti'nde (Китаб-и Коркут и его значение для изучения туркменского общества в эпоху раннего средневековья) Dedem Korkut Destanı'nın* Orta ağ dönemi Türkmen topluluklarının anlaşılması açısından istisnai bir öneme sahip olduğunu vurgular. Bartold'un çevirisini hem bilimsel hem de sanatsal

bulan bilim insanı, bu çeviriden en sert okuyucunun bile gerçek bir haz alacağını ve göçebe hayatın derin etkisini belirgin bir şekilde hissedebileceğini ifade eder (Якубовский, 1962, s. 121). Dede Korkut'un tarihsel bir kişilik olduğunu savunan bilim insanı, bu çerçevede K. İnostrantsev'in bakış açısını paylaşarak Dede Korkut kişiliği ile XII. yüzyılda yaşamış ve on iki Oğuz boyunun lideri olan Korkud İbn Abdulhamid arasında doğrusal bir bağlantı kurar (Атаханова, 2021, s. 222-224). Bir diğer bilim insanı A. E. Yakobinskiy, *Dedem Korkut'un Kitabı* (Книга моего Дeda Гopçyдa) adlı eserinde eski Türk yaşlı, halk hikâyecisi, Oğuz kahramanlarının eylemlerini anlatan şarkılar söyleyen Dede Korkut imgesinin Oğuz efsanelerinde ortak olduğunu kaydeder. Yakobinskiy, tek gözlü dev Tepegözü yenen ve tüccarları esaretten kurtaran *Dedem Korkut'un Kitabı*'nın en büyüleyici kahramanlarından biri olan "Bamsı Beyrak" ile Orta Asya ve Altay halklarının kahramanı efsanevi karakteri "Alpamış" arasında karşılaştırma yaparken ortak pek çok yön bulur. *Dedem Korkut Destanı*, Azerbaycanlı kadın şair Alla Ahundova'nın 1988 yılında *Molodst* dergisindeki Rus dilindeki yayınıyla da büyük ölçüde ses getirir. Ahundova, bu eşsiz esere hak ettiği değeri vererek büyük kültür mirasına yönelik görevini eserin dilindeki melodiyi ve benzersizliği koruyarak yerine getirir. Bir diğer Azerbaycanlı yazar Anar Rızayev, söz konusu destanın motifleri temelinde *Dede Korkut* (Дede Гopçyд) adlı Rusça çevirisiyle bir uzun öykü kaleme alır. Bu eserinde yazar, yeryüzünde hem kendi içinde hem de komşularla mutlu ve huzurlu yaşamının önemine dikkat çeker (Джафарова & Джаббарлы, 2015, s. 35).

Destan çalışmalarına bilim insanları V. M. Jirmunskiy ve A. N. Kononov, büyük katkı yapar. V. M. Jirmunskiy ve A. N. Kononov, özellikle V. V. Bartold'a destanın Dresden versiyonunu sağlayan Alman doğubilimci Theodor Nöldeke'nin çalışmasına dikkat çekerler. 1962 yılında Bartold'un Rusça çevirisinin ikinci baskısını hazırlarlar. "Ön söz"de derleyiciler olarak rol alırlar ve Bartold'un destanla ilgili fikirlerini analiz ederek zamanla bilim adamının soruna yaklaşımının değiştiğini belirtirler. V. M. Jirmunskiy'in *Oğuz Kahramanlık Destanı ve Korkut Kitabı* (Oғuzский героический эпос и Книга Коркута) adlı eseri destanın araştırılması ve yaygınlaştırılmasında derinlemesine bir inceleme olur. Bilim adamı, öncelikle *Korkut Kitabı* destanının XV-XVI. yüzyıllarda yazıldığını savunur. Destanın Vatikan el yazmasından bahsederken V. M. Jirmunskiy, *Oğuz-name'nin Kazan-bek ve Diğerleri Hakkındaki Hikayesi* (Рассказ Оғуз-наме о Казан-беке и других) başlığını verir. Araştırmacı, bu ismin daha eski olduğunu savunur. Jirmunskiy'e göre XI. yüzyıldan itibaren Oğuzlar, özellikle burada kendilerine yeni bir vatan kurarlar. Aynı zamanda bu dönemin, Oğuz destanının en son zamanı olduğunu ifadelerine ekler (Алиева, 2014, s. 349-351). Jirmunski, Bartold'un destana yönelik yayınlarının ilk kez hem Rus hem de yabancı doğubilimcilerden oluşan geniş çevreleri, Orta çağ Türk edebiyatının dikkate değer anıtlarından biriyle tanıştırdığını ve onun derin bir şekilde incelenmesine yönelik temelleri attığını dile getirir. Aynı zamanda 1917 Ekim Devrimi'ne giden yıllarda Rus bilim insanları tarafından Oğuz destanını aydınlatan belgelere ulaşıldığını kaydeden Jirmunskiy, Taşkent ve Aşkabat gibi bölgelerde yürütülen incelemeler yardımıyla da yeni bilgilerin toplandığını dile getirir (Жирмунский, 1962b, s. 132). Jirmunskiy, bir diğer çalışması *Halk Kahramanlık Destanı*'nda (Народный героический эпос) destanda kahramanın kısır ebeveynlerden dünyaya gelmesi temasına diğer halkların çalışmalarında da birbirinden farklı şekillerde rastlandığını dile getirir. Bunlardan başlıcaları, Özbek destanı *Alpamış* (Алпамыш), Kazak destanları *Kobilandı Batır* (Кобландыбатыр), *Şura Batır* (Шора-батыр), *Er Sayın* (Er-Саин), Tatarlar, Kazaklar, Nogaylar, Başkurtlar, Karakalpaklar, Kırım Tatarları, Özbekler ve Türk halkları arasında yaygın olan bir kahramanlık destanı *Edigei* (Idige), Kırgız destanı *Manas* (Манас), Özbek destanı varyasyonundaki *Tabir ve Zühre* (Тахир и Зухра) vb.dir (Жирмунский, 1962a, s. 13).

Ş. Jamşidov'un "*Kitab-ı Dede Korkud*"un *Metinbilimsel İncelemesi* (Текстологическое исследование "Китаби Дede Коркуд") adlı eseri, destandaki 800'den fazla kelimenin, ifadenin ve deyiminin düzeltilmesi, 150 tanesinin yeniden yorumlanması açısından son derece önemlidir. XX. yüzyılın ünlü Rus şairi olan Pavel Antokolskiy de *Kitab-ı Dede Korkud*'un tam tercümesinde rol alır. Şairin, çalışması esnasında vurgulanması gereken en temel özelliği destan çevirisinin en küçük ayrıntılarına azami düzeyde dikkat göstermesidir. 1930 yılında giriştiği destanın çevirisini kısa bir süre sonra tamamlar. Şair, bütün üslup yapısını iyice inceleyerek Oğuz destanına büyük bir sorumlulukla yaklaşır; kafiyeli nesre, bir ritmik kalıptan diğerine olağandışı yumuşak geçişlere dikkat eder. Ayrıca destanın içerisinde bolca bulunan sıfatların aktarımını da mümkün olduğunca doğru bırakır. Kendi üslubunu kullanan şair, önce şiirsel anlatının belirli bölümlerine kendi öznel yorumunu katmaya çalışır. Ancak ne yazık ki Antokolskiy'in bu çevirisi esnasında uyguladığı ilkeler başarılı

bulunmaz (Kaçapova, 2019, s. 307-309). Dede Korkut konusunda bilimsel çalışmalarında incelemeler yürüten bir diğer isim de A. N. Samoyloviç'tir. Türkmenistan üzerinden Horezm'e giden Samoyloviç, Dede Korkut hakkında çok sayıda malzeme toplar. Bilim insanının bu konu üzerindeki en önde gelen alışması *Korkut Destanı ve Köroğlu'dur* (Легенда о Көркүте и Гроғлы). Bu çalışmasında yazar, içerisindeki karakterlerin isimlerine kadar Köroğlu ile Dede Korkut destanlarında benzer pek çok anın olduğunu dile getirir (Атаханова, 2021, s. 222-224).

#### 4. Sonuç

Orta ağ Türk halkı olan Oğuzların efsanevi ve kahramansı anıtı olan ve Rus kaynaklarındaki karşılığı ile *Dedem Korkut Destanı*, söz konusu dönemin atmosferine, Türklerin hayat biçimine, geleneklerine ve gündelik hayatlarına ışık tutması açısından özel bir anlama sahiptir. Oğuzların geçirdiği tarihsel yolculukları boyunca onlara eşlik eden destan, bu nedenle özellikle Türkologların araştırmalarında geniş yer kaplar. Zamanla oryantlizmin topraklarında belirmesiyle Batının da çalışma alanı haline gelen destanın incelemelerine pek çok ülkenin bilim insanı katkı sağlar. Başlangıcını Alman doğu bilimcilerinin gerçekleştirdiği ilk destan araştırması, bu esnada Almanya'da eğitim gören Rus doğu bilimci Bartold'un eline geçer ve bilim insanının çabalarıyla *Dedem Korkut Destanı* üzerine incelemelerin temeli Rusya'da atılmış olur. Destan üzerine derinlemesine araştırmaların ardından eserin Rusçaya çevirisine başlayan Bartold'un bu çalışması, basımını planlayan yayınevının kapanmasıyla okuyucu ile buluşamaz. Ardından gelen pek çok Rus doğu bilimcinin katkısıyla destan incelemelerinin genişletilmesi sonucunda Dede Korkut üzerine yapılan çalışmalarda gün geçtikçe artan bir literatür birikimi elde edilir. Türklerin sıra dışı yaşantılarından ahlaki ilkelerine kadar çeşitli açılardan yorumlanan destan, dilsel özellikleri ve içerisindeki imgeler açısından da pek çok yönden bilim insanlarına zorlu araştırma süreçleri yaşamalarına neden olur. Kimi araştırmacıların incelemelerini yarıda bırakmak zorunda kaldıkları bu destan çalışmaları, yerini farklı bakış açılarından ve yorumlardan ele alan yeni incelemelere bırakır. Üzerinden yüzyıllar geçmesine rağmen ağdaş döneme uyarılama hedefi güdülmeyen bu yeni çalışmaların ortak amacı, destanın özgünlüğünü bozmadan Türklerin atalarının hayat şekillerini gün yüzüne çıkarmaktır. Etnolojik temelli araştırmaların ana odak noktası olan *Dedem Korkut Destanı*, halen üzerinde durulan güncel bir konu olmaya devam etmektedir.

#### 5. Extended Abstract

Epics contain extraordinary elements due to their characteristics. In addition to this, epics also give information about the characteristics of the geography where they pass along with the historical or natural events that have left their mark on the societies. Almost any event that closely concerns people can be the subject of epics. In general, creation, wars that have a shocking effect on the self of societies, heroism of a person or nation and natural disasters are enriched with advice, anecdotes, fairy tales and legendary biographical information added to the story, and they are transformed into epics in the form of narrative-based poems. Especially for this reason, the epic, which is always in the center of attention of homeland Turcologists, also occupies an important place in the studies of other countries in the field of Turcology. Among these, Russia is the main one of the countries that have focused extensively on the *The Book of Dede Korkut* in their research. The heroic epic of the Oghuzes is an artistic and poetic treasure of the heroic folk songs and tales of the Oghuzes, who are the ancestors of today's Azerbaijanis, Turks, Turkmen and Gagauz. In the epic, as in the epics of other peoples of the world, high spiritual values, ideas of humanism, justice, patriotism and heroism are echoed. In the epic, the family-daily lives, legal and moral rules, military arts and management styles of the old Oghuzes, their heroic struggles against foreign invaders for the protection of the state, father's shelter and mother's hearth are revealed in a historical and artistic way. *The Book of Dede Korkut* consists of an introduction and twelve tales (songs), each with an independent plot. These tales are sometimes linked by common characters. The tales in the epic are combined under a common name as *The Book of Dede Korkut* because Dede Korkut stands out as if he were the author of these tales. Dede Korkut, who is the main and key character at the end of every event and story in this epic, comes with his instrument kopuz and takes the stage with the final song. Dede Korkut is an elder who tells the Oghuzes and future generations what is good and what is bad. This character is common to many Turkish peoples. In the book, pictures of the economic and military life, traditions and



customs, thoughts and aspirations of the people in the era of patriarchal-feudal relations are reflected. But this is not a historical work, but a work that is literally poetic, closely connected with folk art, the richest in its literary structure. After the emergence of *The Book of Dede Korkut*, which is the leading written monument of the Oghuz Turks, many states were destroyed and new ones were established over the centuries, but the way of thinking and traditions of the Oghuz people revealed in the epic did not change. German orientalists played a major role in keeping this heroic epic of the Oghuzes up to date in social life. In 1815, H. Diez began to deal with the translation of the epic and since 1859 T. Nöldeke participated in the study of the work. From the second half of the XIX. century, the epic becomes the focus of attention of Russian researchers. The beginning of comprehensive scientific studies of the epic on Russian soil is laid by Bartold. The works of Bartold and later his students form a solid scientific basis for the historical and folkloric interpretation of the epic. The translation of the epic, which Bartold began soon after, fills the gaps in the epic studies of that period to a certain extent. The studies carried out by many Russian scientists on the translation of the epic in question are still up-to-date and attract the attention of many Russian orientalists with new researches done without destroying the original. As a matter of fact, in this study, while illuminating the research on the *The Book of Dede Korkut* with the information obtained entirely from Russian sources, the perspective of Russian orientalists has been brought to an important treasure of Turkish culture by giving place to the translation studies carried out by important scientists.

**Keywords:** Epic, Oghuzs, *The Book of Dede Korkut*, Bartold.

#### Kaynaka

Buldur, A. D., Meydan, A. & Güngör, ř. (2016). Dede Korkut Destanlarının Kltr Coğrafyası. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 15(3), 925-947.

Elin, ř. (1968). Türk Dilinde ‘‘Destan’’ Kelimesi ve Mefhumu. *Türk Kültürü*, Ankara, 63(14-23), 158-167.

Oğuz, M. . (2004). Destan Tanımı ve Eski Türk Destanları. *Milli Folklor*, (62), 5-7.

zdamar, F. (2021). Tanıtımlar/Book Rewies/Comptes Rendus, Fikret TÜRKMEN ve Gürol PEHLİVAN [haz.], Korkut Bitiğ –Dünyada Dede Korkut Araştırmaları-. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2021, ISBN:978-625-408-086-9, 464 sayfa. *Milli Folklor*, 33(17), 301-305.

Türk Dil Kurumu (2019). *Türkçe Szlk* (Haz. şükrü Haluk Akalın vd.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Türkmen, F. & Pehlivan, G. (haz.) (2021). *Korkut Bitiğ-Dünyada Dede Korkut Araştırmaları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

Yakıcı, A. (2003). İslamiyet ncesi Türk Destanlarının Bilim ve Kültür Hayatına Etkisi zerine Bazı Düşünceler. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (13), 411-420.

Yazıcı, T. (1994). *Destan*. TDV İslām Ansiklopedisi, IX. Cilt, 205-208.

Yetiş, K. (1994). *Destan*. TDV İslām Ansiklopedisi, IX. Cilt, 202-205.

Алиева, С. (2014). Дастаны ‘‘Книга моего деда Коркута’’ как объект исследования русско-советского востоковедения (в свете современных достижений коркудоведения). Ученые записки Крымского федерального университета имени В. И. Вернадского. *Филологические науки*, 27(66) (3), 348-353.

Аниќеева, Т. А. (2015). «Китаб-и дедем Коркут» как памятник книжного эпоса. *Шагу/Steps*, 1(2), 113-130.

Атаханова, В. Р. (2021). Исследование эпоса Книга моего деда Коркута русскими учеными-востоковедами. Актуальные проблемы Тюркологии: Россия И Тюрко-мусульманский мир. *Материалы X Международной тюркологической конференции*. Казань: Казанский (Приволжский) федеральный университет, 222-224.

Бартольд, В. В. (1962). *Турецкий эпос и Кавказ, Книга моего деда коркута Огузский героический эпос перевод академика В. В. Бартольд* (Сос. В. М. Жирмунский & А. Н. Кононов). Изд. Академии Наук СССР, Москва Ленинград, 109-120.

Басилов, В. Н. *Борбут - баба. Кльт святых в исламе*. Режим доступа: [http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc\\_myphology/1893/](http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_myphology/1893/), Erişim Tarihi: 14. 03. 2022.

Векилов, А. П. (2002). О семантике слова “ala” в эпосе «Деде Коркут», петербургское востоковедение. *St. Petersburg Journal Of Oriental Studies*, 10(10), 292-298.

Джафарова, Ф. & Алекбер, Д. (2015). “Китаби Деде Горгуд” глазами русских исследователей. *Серия: Гуманитарні науки*, 3-4(42-43), 34-36.

Жирмунский, В. М. (1962а). *Народный героический эпос*. М.—Л.

Жирмунский, В. М. (1962b). *Огузский героический эпос и “Книга Коркута”*, Книга моего деда коркута Огузский героический эпос перевод академика В. В. Бартольд (Сос. В. М. Жирмунский & А. Н. Кононов). Изд. Академии Наук СССР, Москва Ленинград, 131-258.

Кафарова, Г. (2019). Проблемы переводов ‘Китаби Деде Коркуда’ в трудах русских востоковедов. Славянская культура: истоки, традиции, взаимодействие. хх кирилло-мефодиевские чтения. *Материалы Международной научно-практической конференции (в рамках Международного Кирилло-Мефодиевского фестиваля славянских языков и культур)*. Москва: Государственный институт русского языка им. А.С. Пушкина, 306-311.

Лианна, Г. (2021). Об архаизмах гопуз и йелетме в эпосе «Китаби-Деде Коркут». *Ежеквартальный рецензируемый, реферлируемый научный журнал «Вестник АГУ»*, 3(282), 29-33.

Софронова, И. В. & Сорокина, О. В. (2016). Классификация образов эпоса «Китаби Деде Коркут». *Филологические науки. Вопросы теории и практики*, Тамбов: Грамота, 5(59), 59-62.

Халилов, А. С. (2016). ‘Деде Коркут и дербент в огузском эпосе’, традиционная культура народов поволжья. *Материалы III Всероссийской научно-практической конференции с международным участием*, Казань, 320-327.

Халилов, А. С. (2015). Жанровый состав и традиции письменности огузского эпоса. *Вестник таджикского государственного университета права, бизнеса и политики. серия гуманитарных наук*, 3(64), 77-83.

Эгамбердиева, Г. М. (2019). Исследование эпоса «Книга моего деда Коркута» русскими учеными-востоковедами. *Филология и лингвистика, Международный научный журнал*, 1(10), 11-13.

Якубовский, А. Ю.. *Китаби-и Коркуд и его значение для изучения туркменского общества в эпоху раннего средневековья*, Книга моего деда коркута Огузский героический эпос перевод академика В. В. Бартольд (Сос. В. М. Жирмунский & А. Н. Кононов). Изд. Академии Наук СССР, Москва Ленинград, 121-130.

#### Araştırmacıların Katkı Oran Beyanı / Contribution of Authors

Yazarların alışmadaki katkı oranları %100 şeklinde dir.  
The authors' contribution rates in the study are %100 form.

#### ıkar atışması Beyanı / Conflict of Interest

alışmada herhangi bir kurum veya kişi ile ıkar atışması bulunmamaktadır.  
There is no conflict of interest with any institution or person in the study.

#### İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale İntihal programlarında taranmış ve İntihal tespit edilmemiştir.  
This article was scanned in Plagiarism programs and Plagiarism was not detected.

#### Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu alışmada Yksekğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Ynergesi kapsamında belirtilen kurallara uyulmuştur.  
In this study, the rules specified within the scope of the Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive were followed.